

אינני יודע מדוע

"לא, לא, הפגנה קטנה. ממש פיצלה", אמר הכתב (בסיני).
 "קטנה מאוד? נו, טוב, היה זהירים. כתוב שהיו שם חצי מיליון".
 נזכרתי בבדיחה זו השבוע כאשר קראתי מדי יום על הפגנות בפקינג. מיליון. שני מיליון. ועוד איזה מיליון בשנחאי. ובשאר עריהם.
 מחוזה מרהים. מיליונים מפגינים. בסדר מופתי. קבוצות קבוצות. תוך שמירת מרחק זו מזו. וכולם בחיך.
 ומולם החיילים. בלי נשק. לא מחיכים, אבל גם לא בהבעה של רצח בעיניים.
 וראשיהם משלה הולך לבקר את ראשי ההתקוממות בבתי החולים, שם הם שובתים רעב נגדו, ומשוחח עימם כדי לשכנעם. ואחר-כך יוצא לכיכר ומחליף דברים עם המפגינים ברמקול ידני פרימיטיבי, שאינו פועל כל-כך. ועושה את הכל, לפני שהוא מטיל מיטטר צבאי. בלי הרגים. בלי פצועים.
 האם זה אפשרי באירופה? שארל דה גול יוצא לשרת סך מישל כדי לשוחח פנים אל פנים עם הסטורנטים המתקוממים, במאי 1968? צחק שמיר משוטט לבדו בשוק של עזה, כדי לעמוד במאיוניו על תלונות המתקוממים?
 רק בסין. עם גרול. תרתי משמע.

נהריה אינה גרמנית!

לפני הקמת המדינה, כאשר תוכנית החלוקה ריחפה באוויר ולא היתה עדיין מגובשת, נפוצה בארץ בדיחה:

סבג

ראש עיריית נהריה ציוה לתלות בכניסה לעיריה שלט: "פלסטין או ארץ-ישראל — נהריה תישאר גרמנית!"
 נהריה כבר מוזמנת אינה גרמנית. היא עברה מאז הרבה גילגולים. זה טוב. החיים נמשכים. אבל מייסדיה בוודאי לא העלו על דעתם כי כאחד הימים יתכן בתפקיד ראש-העיר יהיה של נהריה זקי סג, שישלח מכתבים לאזרחים ובהם הדרישה הנמרצת שלא למכור או להשכיר דירות לערבים.

ושאינו שוכח להוסיף: כמה מהידידים הטובים ביותר שלי הם ערבים. בגרמנית זה מצלצל יותר טוב.

חווייה של כומר

יש לי ידידה אמריקאית שהיא כומר. (כומר? כומר? על כל פנים, כומר ממין נקבה).

כשהיכרתי אותה לפני שנים, היא היתה סתם אשה צעירה, שהעמידה את עצמה לרשות עניינים טובים, כגון כינון שלום בין ישראל והערבים. במיסגרת זו נוצרה ההיכרות בינינו. ברבות הימים החליטה להתמסר כולה לדת הנוצרית, ועכשיו היא עומדת בראש קהילה גדולה באחת מערי ארצות-הברית.

לפני כמה ימים פיצלה לי וסיפרה לי סיפור: "הייתי בעקבה. שהיתי בחור בלחץ, רציתי להתקלח והפצתי את מכשירי-הטלוויזיה, כמין מוסיקת-רקע. בבעורי במיקלחת שמעתי קול מוכר. הסתכלתי וראיתי את פניך על המירקע.

"שאלתי את עצמי: מה עושה אורי בטלוויזיה הירדנית? ואז תפסתי, לפתע, שהשפה אינה ערבית אלא עברית. הבנתי שזה שידור של הטלוויזיה הישראלית. זה היה מוזר מאוד בעיניי. זה היה מוזר גם בעיניי, כאשר אותו הדבר ממש קרה לי בשעתו, כשביקרתי אתי בעקבה. גם אני הייתי בחורי המלון, גם אני הפעלתי את מכשירי-הטלוויזיה, וגם אני שמעתי לפתע את שמי בוקע מן המקלט. היה זה יומן-החדשות של הטלוויזיה הישראלית, שסיפר על חלקי באיתור גופתו של חייל ישראלי בבית-קברות בקאהיר.

בעצם, אין בזה שום דבר מוזר, אם לוקחים בחשבון שעקבה נושקת לאילת. על הגבול ממש נמצאת הווילה היפה של המלך חוסיין.

עכשיו, כשטאבה חזרה למצרים, נוצר משולש של שלושה אתרים קרובים-קרובים בשלוש ארצות: אילת-עקבה-טאבה. בעצם זהו מרובע, כי הגבול הסעודי קרוב גם הוא, כמעט מול טאבה. כשנסעתי מעקבה לגבול הסעודי, תמהתי על קירבה זו. לאורך כל הדרך משתרע הנמל הענקי של עקבה. אני חולם על חיום שבו ניתן יהיה לנסוע מאילת לטאבה, לעלות שם על המעבורת ולשוט לעקבה, לקפוץ לסעודיה הסמוכה ולחזור, כל זה בכמה שעות, בלי רכונים ובלי בולשיט.

כעבור 30 שנה שוטטתי הרבה בסמיטות עג'מי מפני שירידי סעיר חמאמי, נציג אשף בלונדון, ביקש ממני לצלם את הבית שבו גדל כילד. צילמתי הרבה בתים ישנים ויפים, שלחתי לו הרבה תצלומים, אך לא איתרתי את הבית הנכון. כאשר נרצח חמאמי חרלתי מלחפשי.

את שרידיה האחרונים של יפו ורוצים עכשיו להרוס. כדי לנטוע פארק על המיובלה (כמה סמלים) ולבנות בו שכונה של

וילות אירופיות. סביון-לדירה. צ'ץ-טאון. תוכנית-הטלוויזיה הסתובבה במעגלים, שאלה שוב ושוב מדוע. דובר על רווח כלכלי, בורות, הפליה ועוד. כך הסבירו זאת יורם שדה, בן האלוף ששיחקתי איתו בבית אביו בעג'מי כשהיננו בן 3, השחקן יוסף שילוח, הסופר יעקוב אורלנר.

לי יש תשובה אחרת. היא פשוטה להפליא. מאז ראשית המיפעל הציוני, יש בו נטיה תהכריתית למ' חוק ולהשמיד כל זכר לעובדה שפעם היה חי בארץ זו עם אחר, מיוחד, ערבי. לכן נהרסים הבניינים היפהפיים, ונבנות במקור מ' קוביות של בטון. לכן רצה דוד בן-גוריון להרוס את חומת-ירושלים הנחרת, מייד אחרי מלחמת ששת-הימים. לכן הרס תלמידו, טדי קולק, את שכונת-המוגרבנים והקים את מיגרש-החנייה הלאומי מול הכותל. לכן נמחקו מעל פני הארמה 300 כפרים ערביים כתחום הקו הירוק בשנים הראשונות של המדינה. לכן מתעוררת אחרי כל פיגוע הדרישה ההיסטרית "למחוק" כפר זה או אחר. לכן מפוצצים את הבתים של מישפחות ששיכלו זה עתה את בניהן. לכן רוצים קנאיי הטריוף להרוס את כיפת-הסלע.

לכל דבר יש נימוק. הנימוק אינו חשוב. חשוב הרחף התת-הכרתי, למחוק אלפי שנים מן ההיסטוריה של הארץ הזאת, ולא להשאיר בה זכר אלא לתקופות שבהן ישבו יהודים בחל-קים של הארץ. בתוספת כמה פסלים רומאיים, יצירות-פסיפס יווניות ומבצרים צלבניים. באלה אין איש.

יפו היא עיר עתיקה-עתיקה. מכאן ירד הנביא יונה לים. כאשר אחריו הערים, היה זה אך טבעי לקרוא לעיר המאוחרת כולה יפו, או — לכל היותר — יפורת-לאיב. אך בחוצפה היסטורית נבראה העיר תל-אביב-יפו, עיר בת 40 שנה ועיר בת 4000 שנה.

ישאל השואל: אם אני כל-כך אוהב את יפו, מדוע אינני גר בה?

פשוט אינני יכול לגור בבית, שנבנה עליידי אדם, שהוא או צאצאיו, חיים עתה בביתקה עלובה במתנה-הפליטים, וחול-מים על הבית שאני גר בו.

בסדרה נאמר כי "ערביי יפו ברחו". בשעות של שיחות-נפש סיפר לי סעיד חמאמי איך שלחה ההגנה, זמן-מה אחרי כיבוש העיר במאי 1948, משאיות. וכיצד הוא, ילד בן 7, וכל מישפחתו, הועמסו על משאית והוסעו לסביבות רמלה. וכיצד אמרו להם שם: יאללה, לכו לעזה. זה קרה אחרי הקרב, שבמ' הלכו ברחו רבים בסירות בדרך הים, כפי שהראתה הטלוויזיה בתוכנית אחרת.

עכשיו זורקים נכדיהם את האבנים ובקבוקי-התבערה. אולי הם השרידים האמיתיים של יפו האמיתית.

מיליון פה,

מיליון שם

בסוף שנות ה-50, בימי ההפגנות של ואדי-סליב בחיפה, הונחה על שולחני ידיעה של סוכנות-הידיעות הסינית.

נאמר כי בישראל ערכו חצי מיליון פועלים הפגנה תחת הסיסמה "לחם ועבודה!" שברנו לעצמנו את הראש: איך נולדה ידיעה כזאת? חצי מיליון?

אחד מחברי-המערכת טען שזה קרה כך: במישר הראשי של הסוכנות בפקינג אמר כתב לעורך: "קיבלנו כרגע ידיעה שהיתה הפגנה בישראל. אבל זאת היתה הפגנה די קטנה."

"כמה היו שם?" שאל העורך, "חמישה מיליון?"

אולי זה בעיקבות יום-השואה, הסרט על קלאוס בארבי וכל מיני חוויות אחרות, שעברו עלי באחרונה.

השבוע חשבתי הרבה על הימים ההם. מילה אחת חזרה אלי שוב ושוב: אקציה. הגרמנים עורכים מצור-אדם על היהודים, כדי לכלוא אותם בגטו.

שכנים מלשינים על היהודים המתחבאים בדירות, וגם על היהודים אשר מעבירים טובי-לב עוורים להם להתחזות כגוי יים.

אנה פראנק. קבוצות-קבוצות של יהודים המתקבצים במקומות-האיסוף, חבילות בידיהם, כדי להישלח לגטאות.

פולנים, נאצים הולנדיים ודומיהם צועקים ברחובות: "מוות ליהודים!" ראשי-עיריות המציבים בגאווה שלטים: "עיר זו נקיה מיהודים!"

שופט המכריז: "אין דימיון בין מעשהו של גרמני, המנסה לחסל יהודי, ובין מעשהו של יהודי, המנסה לרצוח גרמני!" השאלה המטרידה, החוררת שוב ושוב: אילו הייתי גרמני, ויהודי היה דופק על דלתי ואומר לי: "אנא, הסתר אותי, הגרמנים מחפשים אותי בכפר שלי" — מה הייתי עושה? מה היו עושים השכנים שלי, הידידים שלי, האנשים שאני מעריך ומוקיר?

אקציה. מצור-אדם. גטו... לעזאזל, מדוע אינני יכול להיפטר מן הדימויים האוריים האלה?

מתים מזה

הסידרה המצויינת של הטלוויזיה הישראלית על המהפך של 1977 כללה מישפט אחד, שכל אדם צריך ללמדו בעל-פה.

הוא נאמר עליידי יונתן גפן. הוא הסביר שמעולם לא התעניין בפוליטיקה, שהפוליטיקה נראתה לו כמשהו לא רציני, שאינו שייך לחיים.

עד ליום-הכיפורים, 1973. "לפתע הבנתי שמפוליטיקה מה מתיים", אמר גפן בפשטות. מכיוון שחיייתי את 10 השנים הראשונות של חיי בגרמניה, בימי עלייתם של הנאצים לשלטון, אני ידעתי תמיד ש-מפוליטיקה אפשר למות. הכי רה זו מרחפת מאז על כל חיי. יש לנו שוב רור חדש, ה'אמין כי הפוליטיקה היא קישקוש, חגטריש, "הכל דיבורים", דבר בטל שכל אדם רציני ירחק ממנו.

הוא עלול להתעורר, כאחד הימים, ולהיווכח לפתע, כמו יונתן גפן, שמפוליטיקה הוא מת.

יפו, אהובתי

ועוד תוכנית מאלפת בטלוויזיה: הוויכוח על "מידורן יפו", על המיובלה המלכתית בשפת-הים של עג'מי.

אני אוהב את יפו. לא חיי אהבתי אותה. מאז השעות הראשונות שלי בארץ, כמה ימים אחרי יום-הידרתי העשירי, ביליתי ביפו. כפי שכבר סיפרתי הרבה פעמים: היא קסמה לי ממש ממבט ראשון. הקולות. הריחות. הכיכרות. התנויות בלי חלונות-ראווה. הבתים המיוזרחים, שנראו לי יפהפיים. פני 1933.

אחר-כך, כשהייתי בן 14 והתחלתי לעבור אצל עורך-דין — גם זה סיפורי הרבה פעמים — הייתי פעמיים-שלוש בשבוע ביפו. היו שם כמה מבתי-המישפט, ומישרד מושל-המ' חוז, ומישרד האחוזה (הטאבו). טיפלת שם בעניינים, היכרתי באופן שיטתי עמיתים ערביים, אכלתי בזה וכל מיני ממתקים (הייתי רזה כמקל), ואהבתי, אהבתי את העיר הזאת. עיר ערבית.

לא אחת נסעתי מיפו לירושלים באוטובוס של "שירות אל-באסאט אל-זוואנאניה" (חברת האוטובוסים הלאומית). פעם, כשטיילו הבריטים עוצר ומיטטר צבאי על כל היישוב היהודי (מוזכר משהו?), ואני הייתי במיקרה בטיוול בחברון, חזרתי באוטובוסים ערביים על לשדרות המלך ג'ורג' (כיום שדרות ירושלים, מה שנשאר מהן) והתגנבתי הביתה, בצפון תל-אביב, דרך רחובות צדדיים וחצרות אחריות.

כמה ימים לפני מלחמת-העצמאות ביקרתי בפעם האחרונה ביפו. היתה לי למסור למערכת העיתונים הערביים גילוי-דעת מטעם "קבוצת במאבן" שהקמתי, ובו קראנו לאח' וזה שמית בין התנועה הלאומית הערבית והתנועה הלאומית העברית. האווירה היתה קוררת, מאיימת. יהודים כבר לא היו ביפו. לא ידעתי שאני נפרד.